

*Десятніков І. В.,
Десятніков О. В.¹*

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена проблемі стану розвитку та перспективам подальшої розбудови туризму в Україні. Автори аналізують показники

¹ Рецензент – Морозов А. Г., д. і. н., професор

розвитку туристичної галузі за минулий рік, визначаючи їхній можливий вплив на формування туристського попиту у перспективі.

Ключові слова: туризм, туристична галузь, туристичний об'єкт.

ВСТУП

Проблематика існуючого стану розвитку туристичної галузі України та перспективи її подальшого розвитку мають, безумовно, неабияку актуальність на сьогодні. І не лише у зв'язку із можливостями прийняти державою туристів у зв'язку із подіями чемпіонату Європи з футболу в 2012 р. Можливості потенційного розвитку туризму в змозі відкрити перед Україною значно більші можливості, ніж одна, хоча й не пересічна подія. Тому, на наш погляд, тема пропонованої статті має розглядатися радше у стратегічному контексті, ніж у зв'язку виключно із Євро-2012.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Проблематика визначення потенційних можливостей розвитку вітчизняного туризму є досить актуальною на сучасному етапі розвитку вітчизняної економічної науки. Зокрема, ґрунтовно й всебічно тему вивчали Панкова Є. В [1], Любіцева О. О. [2], Мальська М. П., Худо В. В., В. І. Цибух [3], Кифяк В. Ф. [4] та інші.

Мета дослідження – визначити стан та перспективи розвитку туризму в Україні.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання наступних дослідницьких завдань:

- визначити світові тенденції розвитку туризму;
- охарактеризувати регіональні та світові тенденції в'їзного туризму;
- проаналізувати вплив політичної ситуації у регіонах на стан туристичної галузі;
- визначити тенденції внутрішнього та в'їзного туризму в Україні та перспективи наукових досліджень у цій галузі.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Насамперед слід зазначити, що за результатами 2011 р. кількість міжнародних туристичних прибуттів у світі становила 981 млн осіб, що на 46 млн, або на 4,4 % перевищує показник 2010 р. і на 104 млн показник 2009 р. [5, 3]. Таким чином, на фоні покращення економічної ситуації в світі міжнародний туризм відновлюється швидше, ніж очікувалося після глобальної фінансової кризи і економічного спаду кінця 2008–2009 рр. Всесвітня туристична організація прогнозує, що 2012 р. продемонструє темпи приросту міжнародного туризму на рівні 3-4 %. Не зважаючи на те, що це менше, ніж у 2010 р., туристична індустрія світу демонструє тенденцію до зростання. Кількість міжнародних туристичних прибуттів цього року досягне позначки у 1 мільярд осіб [5, 3].

На відміну від попередніх років, темпи росту туризму у країнах з розвинутою економікою (+5 %) перевищили темпи росту економік, що розвиваються (+3,7 %). Ця зміна відбулася переважно за рахунок високих показників Європи та внаслідок проблем, що виникли на Близькому Сході і у Північній Африці. Серед регіонів найкращих результатів досягла Європа (+6 %), а серед субрегіонів список очолюють Південна Америка та Південна Азія (+10 % кожен) [5, 3]. За абсолютними показниками кількості міжнародних туристичних прибуттів лідируючі позиції продовжують займати країни Європи (Європу відвідує у 10 разів більше туристів, ніж Африку, і у 8 разів більше, ніж Близький Схід). Поряд з цим спостерігається стійка тенденція збільшення частки країн, що розвиваються, у світовій туристичній індустрії та зміни напрямів світових туристичних потоків.

У 2011 році, не дивлячись на економічну невизначеність, кількість туристичних прибуттів до Європи досягла 503 млн осіб: 29 млн з 41 млн додаткових міжнародних прибуттів, зареєстрованих в усьому світі. Кращі результати показали турнапрями Центральної, Східної та південносередземноморської Європи (+8 %) кожен. Хоча частково ріст показників туристичних напрямів південносередземноморської Європи був обумовлений переорієнтацією туристичних потоків, що направлялися у країни Близького Сходу та Північної Африки. Також на їх результати вплинув ріст потоків туристів зі Скандинавії, Німеччини та Росії [6, 3].

У Азійсько-Тихоокеанському регіоні (+5 %) кількість прибуттів у 2011 році зросло на 11 млн, а загальна кількість міжнародних туристичних прибуттів склала 216 млн. Південна Азія (+10 %) і Південно-Східна Азія (+9 %) досягли хороших результатів завдяки високому міжрегіональному попиту. Поряд з цим відносно низькі темпи росту були зафіксовані у Північно-Східній Азії (+2,5 %) та Океанії (+0,5 %) внаслідок тимчасового спаду на виїзному ринку Японії [6, 3].

У американському регіоні (+4 %) кількість прибуттів у 2011 році зросла на 6 млн і загальний показник склав 156 млн. Провідні позиції зберегла за собою Південна Америка, кількість прибуттів до якої другий рік поспіль зросла на 10 %. У Центральній Америці та Карибському басейні (+4 % кожен) темпи росту збереглися на рівні 2010 року. Північна Америка (+3 %) у 2011 році подолала позначку у 100 млн туристів [6, 3].

У Африці кількість міжнародних туристичних прибуттів збереглася на рівні 50 млн, оскільки приріст прибуттів у турнапрямах країн південніше Сахари (+7 %) був нівельований втратами у Північній Африці (-12 %) [6, 3].

Близький Схід (-8 %), де загальна кількість прибуттів склало 56 млн, втратив близько 5 млн міжнародних туристичних прибуттів.

Не дивлячись на це, у деяких туристичних напрямках, таких як Саудівська Аравія, Оман та Об'єднані Арабські Емірати, збереглися стійкі темпи росту [6, 3].

За рівнем доходів від серед 10 турнапрямів-лідерів особливо суттєво доходи зросли у США (+12 %), Іспанії (+10 %), Гонконзі (+23 %) та Великобританії (+7 %) [6, 5].

Лідерами за видатками є зростаючі направляючі туристів ринки: Китай (+30 %), Росія (+21 %), Бразилія (+32 %) та Індія (+33 %). За ними йдуть традиційні ринки, хоча темпи росту видатків туристів з Німеччини (+3 %) та США (+5 %) були більшими, ніж у попередні роки [6, 5].

ВТО прогнозує, що економіки, що розвиваються, повернуть собі провідні позиції за темпами росту кількості міжнародних туристичних прибуттів.

Цьому є, на наш погляд, декілька причин. По-перше, політична нестабільність у країнах Близького Сходу та Північної Африки йде на спад. Інститут вивчення вільного часу, що проводить дослідження в державах Європейського Союзу, визначив шляхом соціологічного опитування, що більшість туристів хвилює проблема політичної стабільності держави, яку вони готові відвідати. Слід відзначити, що ця передумова вдалої подорожі займає першість у значної кількості респондентів, а саме у 74 %. При цьому значно менше туристів хвилюють екологічні проблеми в країні подорожі (57 %), ще менше європейців турбує безпека хвороб та епідемій (55 %), природних катаклізмів (49 %) та злочинності (44 %).

Політична криза в Єгипті 2010 р., курорти якого є досить популярними серед європейських туристів, спричинила масову втечу іноземців з країни. Різко скоротилася й кількість замовлених путівок до Єгипту. В одній лише Німеччині від поїздки до Єгипту відмовилися 50 % туристів, від путівок до Тунісу, де заворушення почалися раніше, відмовилися до 85 % осіб. Між тим туристичний сектор є життєво важливим для країн. Так, туризм складає до 6 % ВВП Єгипту, а прибуток від туризму склав у 2010 р. 13 млрд доларів. У 2011 р. соціальні заворушення в країнах Близького Сходу та Північної Африки вже не є небезпечними. Тому за 6 місяців 2011 р. кількість міжнародних туристичних прибуттів у ці регіони зросла на 4,5 % порівняно з показником аналогічного періоду попереднього року. З огляду на вищевикладене необхідно зазначити, що фактор політичної стабільності є важливим у розвитку туризму, проте складно прогнозованим. Разом із тим, практика останнього туристичного сезону свідчить, що минулорічні соціальні заворушення вже не відлякують європейського туриста, й попит на курорти Єгипту чи Тунісу може зберігати стабільність.

По-друге, це є проявом світової тенденції зміщення туристичних потоків. Прослідковується тенденція, що зі зміцненням європейської валюти (євро) відносно долара США, громадяни Сполучених Штатів надають перевагу відносно дешевшому відпочинку в країнах так званого «третього світу».

По-третє, екзотичні країни Азії та Африки на сьогодні в змозі запропонувати туристам досить високий рівень сервісу в залежності від запитів споживачів, проте за нижчими цінами, що й приваблює значну частину споживачів туристичного продукту зі США та Європи.

І, по-четверте, поруч зі зростанням сервісу в готелях азійських та африканських країн, європейці та американці (головні споживачі туристичного продукту) отримують можливість відвідати екзотичні курорти за відносно нижчими, ніж в Європі, цінами. Особливо ця тенденція посилилася після кризи 2008 р., коли статки громадян країн Північної Америки та ЄС скоротилися. Таким чином, можна стверджувати, що вказана тенденція має стійкий характер й можна припустити, що попит на послуги курортів Азії та Африки й надалі буде зростати. Цю тенденцію можуть використати й країни Східної Європи, що мають морські курорти, в тому числі й Україна, проте за умови підвищення рівня обслуговування туристів.

Перш ніж говорити про розвиток туризму в Україні та Черкаській області, слід зазначити, що в Україні відсутня чітка методика підрахунку кількості туристів. Існують дані Державного комітету статистики України, Міністерства інфраструктури України та Державної прикордонної служби України, які часто різко різняться між собою. Проте, ґрунтуючись на них, тенденції розвитку вітчизняного туризму прослідкувати можна.

За даними Держкомстату України, протягом 2010 р. з туристичною метою Україну відвідали 1,083 млн іноземців. Найбільше туристів у 2010 р. прибуло з Росії (165,3 тис.), Польщі (143,8 тис.), Білорусі (130,7 тис.), Німеччини (75,3 тис.), США (46,4 тис.), Великобританії (31,3 тис.), Італії (30,4 тис.), Ізраїлю (25,3 тис.), Франції (24,3 тис.), Туреччини (23,6 тис.) [7].

Хоча кількість іноземних туристів в Україні у 2011 р., порівняно з попереднім, збільшилася (+19 %), вона не досягла рівня 2007–2008 рр. (-10 %). Взагалі, кількість туристів-іноземців в Україні поступово зменшується, починаючи з 2004 р. (-44 %) [7], що свідчить про те, що на фоні зростання міжнародних туристичних потоків Україна поступово втрачає свої позиції, що є дуже негативною тенденцією.

За даними Міністерства інфраструктури України, кількість туристів-громадян України, які виїжджали за кордон у 2010 р., становила 1295,6 млн осіб. Цей показник більше на 41 % минулорічного і випередив на 1 % показник передкризового 2008 р., і є найвищим за останні 10 років [7].

Кількість внутрішніх туристів у 2010 р. становила 649,3 тис. осіб, що на 444,8 тис. або на 41 % менше, ніж попереднього, 2009 р. Після сплеску 2007 р., коли в Україні нараховувалося понад 2,1 млн внутрішніх туристів, їх кількість поступово зменшується. Натомість на 44 тис. або на 2 % зросла кількість екскурсантів. Але вона так і не досягла рівня 2007–2008 рр. (-19 %) [7].

У Черкаській області, за даними Державної служби туризму і курортів України, у 2010 р. перебував 721 іноземний турист. Це на 63 % більше, ніж у 2009 р., але на 25 % менше, ніж 2008 р. і на 60 % менше, ніж 2007 р. [8].

Інші країни з туристичною метою відвідало 8462 мешканців області, що на 22 % більше, ніж попереднього року, але на 20 % менше, ніж у 2008 р. Хоча чисельність виїздів туристів-черкашан за кордон не досягла докризового рівня, з 2003 р. спостерігається тенденція до зростання зацікавленості мешканців Черкаської області закордонним туризмом [8].

На відміну від України загалом, кількість внутрішніх туристів в Черкаській області зросла з 24319 до 27332 або на 12 %. Показник 2010 р. менше пікового показника 2007 р. на 17 % (різниця складає менше 4 тис. осіб). Слід гадати, що спостерігається тенденція до зростання внутрішніх туристів на Черкащині. Також зросла кількість екскурсантів у області (+7 %) і майже досягла рівня 2008 р. [8].

Таким чином, щодо зовнішнього туризму у Черкаській області спостерігається загальноукраїнська тенденція зменшення зацікавленості іноземцями щодо її відвідання. Натомість зростає зацікавлення Черкащиною з боку самих українців.

Проте спостерігається загальноукраїнська негативна тенденція більшого зацікавлення з боку українців туристичними поїздками за кордон, ніж внутрішнім туризмом.

Стримують розвиток внутрішнього та в'їзного туризму в Україні його відносна дороговизна, відсутність або нерозвиненість туристичної інфраструктури, слабка поінформованість населення та неосвоєність туристичних ресурсів України.

З огляду на вищевикладене значної актуальності набуває питання підготовки кадрів та здійснення наукових досліджень в сфері гостинності.

У Черкаській області серед вищих навчальних закладів першим почав здійснювати підготовку фахівців з туризму та готельно-ресторанної справи Східноєвропейський університет економіки і менеджменту.

У Східноєвропейському університеті економіки і менеджменту у 2002 році була створена кафедра менеджменту туризму, готельного і ресторанного бізнесу. Сьогодні вона є структурним підрозділом Інституту менеджменту.

Кафедра здійснює підготовку фахівців зі спеціальностей «Туризм» (освітньо-кваліфікаційний рівень «бакалавр»), «Туризмознавство» (рівень «спеціаліст»), «Готельно-ресторанна справа» (рівень «бакалавр») та «Готельна і ресторанна справа» (освітньо-кваліфікаційний рівень «магістр») за денною та заочною формами навчання.

Колектив кафедри об'єднує фахівців, які мають високий рівень фахової підготовки, досвід викладання у вищій школі та на виробництві.

Протягом навчання студент кафедри може самореалізувати себе у навчанні, науково-дослідній роботі, позанавчальній діяльності. Ґрунтовні теоретичні знання, вміння та навички практичної роботи є важливою передумовою майбутньої роботи випускника. І найкращих з них кафедра рекомендує підприємствам, з якими вона співпрацює для майбутнього працевлаштування.

Випускники кафедри менеджменту туризму, готельного і ресторанного бізнесу можуть працювати у туристичних підприємствах, готелях і туристичних комплексах, закладах громадського харчування на посадах обслуговуючого персоналу, адміністраторів, менеджерів та керівників структурних підрозділів.

Певним чином випускники Східноєвропейського університету заповнюють прогалини у кадровому забезпеченні туристської галузі Черкащини зокрема та України загалом. Але потреба у кваліфікованому персоналі для туристичних підприємств та закладів розміщення все ще гостро відчувається.

Невід'ємною складовою роботи кафедри менеджменту туризму, готельного і ресторанного бізнесу Східноєвропейського університету економіки і менеджменту є науково-дослідна робота.

Наукові дослідження кафедри здійснюються у розрізі теми «Розвиток готельного господарства і туризму в регіоні» (реєстраційний номер 01090003947).

Тематикою наукових досліджень напряму є:

- тенденції та перспективи розвитку туризму у світі, в Україні та у Черкаському регіоні;
- напрямки розвитку готельного господарства України та Черкаської області;
- культурологічні аспекти світового туризму;
- особливості управління туристичними підприємствами;
- туристична термінологія.

Члени кафедри є авторами та співавторами монографій, статей у фахових виданнях, тез у збірниках матеріалів конференцій, присвячених різним аспектам становлення та розвитку індустрії гостинності. Також викладачі кафедри активно провадять краєзнавчі дослідження, до яких залучається студентська та учнівська молодь.

Саме з огляду на значну актуальність популяризації туризму була підготовлена та захищена кандидатська дисертація викладачем кафедри Сушко Наталією Валеріївною на тему «Історичні місця та розвиток туризму на Черкащині (1990-ті рр. – початок XXI ст.)». Метою роботи автор визначив, спираючись на чинні нормативно-правові акти, статистичні матеріали, архівні документи та наукові розробки попередників, окреслити історичні місця та визначити стан і перспективи розвитку туризму на території Черкаської області, розробити пропозиції щодо його удосконалення [9, 2].

Цілком слушним є висновок Сушко Н. В. про те, що перспективи розвитку вітчизняного та міжнародного туризму визначаються станом розвитку економіки в цілому, яка здатна забезпечити його сучасною інфраструктурою і конкурентоспроможним туристсько-рекреаційним продуктом. Все це буде сприяти зміцненню міжнародних зв'язків як у світі культури, так і світі бізнесу, що обумовлює зростання прибутків населення зокрема і добробуту нації загалом. На розвиток туристичного бізнесу в сучасних умовах впливають інтернет-технології, індустрія гостинності і підготовка кваліфікованих туристських кадрів. Повільні темпи зростання інвестицій, недостатній розвиток інформаційної інфраструктури є сучасними проблемами розвитку туризму. Не можна розглядати туризм лише з економічної точки зору. Його потенціал набагато ширший, тому що він дає можливість задовольнити потребу туристів із врахуванням потреб регіону, що їх приймає, його життєзабезпечення, біологічного різноманіття і екології [9, 12-13].

ВИСНОВКИ

Отже, вищенаведений аналіз дозволяє зробити висновки щодо збільшення зацікавленості держав світу у розвитку туристичної галузі. Разом із тим, у світі спостерігається зростання попиту на туристичний продукт. Безумовно, що Україна не повинна стояти осторонь цього глобального явища. В останні роки спостерігається поступове (а іноді й ледь помітне) переміщення центрів туризму з традиційних регіонів, зокрема з Європи, до країн Близького Сходу, Африки, Південної Америки. Тобто відчувається тенденція все більшої зацікавленості громадян економічно розвинутих держав новими туристичними дестинаціями, чим може скористатися й Україна.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Панкова Є. В. Туристичне краєзнавство : навчальний посібник / Є. В. Пенкова. – 2-е вид., перероб. та допов. – К. : Альтерпрес, 2007. – 352 с.
2. Любіцева О. О. Методика розробки турів : навчальний посібник / О. О. Любіцева. – К. : Альтерпрес, 2003. – 104 с.;
3. Любіцева О. О. Ринок туристичних послуг / О. О. Любіцева. – К. : Альтерпрес, 2002. – 436 с.
4. Мальська М. П. Основи туристичного бізнесу : навч. посібник / М. П. Мальська, В. В. Худо, В. І. Цибух. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 272 с.
5. Кифяк В. Ф. Організація туристичної діяльності в Україні / В. Ф. Кифяк. – Чернівці : Книги-XXI, 2003. – 300 с.
6. UNWTO World Tourism Barometer. – Vol.10. – January 2012. – Statistical Annex.

Barometer. – Vol.10. – January 2012. 7. Державна служба статистики України. Режим доступу // <http://www.ukrstat.gov.ua>. 8. Головне управління статистики у Черкаській області // http://www.ck.ukrstat.gov.ua/?p=stat_inform. 9. Сушко Н. В. Історичні місця та розвиток туризму на Черкащині (1990 рр. XX ст. – початок XXI ст.) : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук. – Черкаси, 2010. – 20 с.

Дата надходження до редакції – 28.09.2012 р.